

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Ljudska prava su ona prava koja se stižu rođenjem. Ona se garantuju kako međunarodnim tako i unutrašnjim pravnim pravilima. Međutim, ljudska istorija poznaje periode kad su prava bila garantovana samo pojedinim staležima društva. Tek u modernom dobu su ljudska prava priznata svim članovima ljudskog roda bez obzira na rasu, jezik, pol, boju kože i sl.

Tri značajna događaja koja su predhodila donošenju Evropske konvencije o ljudskim pravima su: Opšta deklaracija o ljudskim pravima (kojom je postavljen standard ljudskih prava na međunarodnom nivou), Poslanica Evropljanima na Međunarodnom kongresu za ujedinjenje Evrope u Hagu (u kojoj je izražena želja da se donese Povelja o ljudskim pravima) i osnivanje Saveta Evrope (čiji je jedan od osnovnih zadataka poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda).¹ Rad na izradi Evropske konvencije je počeo 1949. godine. Konačan tekst Konvencije je potpisalo 13 država članica Saveta Evrope u Rimu 1950. godine (stupila je na snagu 1953.), a ratifikovalo ju je do danas 46 država.² Evropska konvencija je menjana i dopunjavana sa 14 protokola. Oni se po prirodi dele na materijalne i proceduralne. Materijalnim se uvode nova prava koja nisu bila sadržana u izvornom tekstu, dok se proceduralnim usavršava postupak zaštite ljudskih prava.³

Evropska konvencija o ljudskim pravima sadrži 59 članova. U uvodu je naglašeno da vlade evropskih zemalja imaju isti način mišljenja i da poseduju zajedničko nasleđe političkih tradicija, vladavine prava i ideala slobode. Konvencijom se štite sva lica, bez obzira na državljanstvo, boravište ili prebivalište, pod uslovom da strana ugovornica nad njima ima vlast.⁴

Konvencija sadrži samo klasična građanska i politička prava čoveka. Prvobitni tekst je predviđao: pravo na život; zabranu ropstva i prinudnog rada; zabranu mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja; pravo na pravično suđenje; slobodu od retroaktivnog dejstva krivičnog zakona; pravo na slobodu i sigurnost; slobodu misli, savesti i veroispovesti; slobodu izražavanja; slobodu okupljanja i udruživanja; pravo na delotvorni pravni lek; pravo na sklapanje braka i stvaranje porodice.⁵

Lista prava proširena je protokolima koji su usvajani uz Konvenciju. Prvim protokolom je dodato: pravo na slobodne izbore; pravo na obrazovanje i pravo na imovinu. Četvrtim protokolom je priznata sloboda kretanja; zabranjeno proterivanje sopstvenih državljana i stranaca i zabranjeno zatvaranje zbog duga. Sedmim protokolom predviđeno je: pravo žalbe u krivičnim stvarima; pravo da se ne bude kažnjen dva puta za isto delo, pravo naknade za pogrešnu osudu; jednakost supružnika i zaštita u postupku proterivanja stranaca. Dvanestim protokolom zabranjen je svaki oblik diskriminacije, dok trinaesti protokol sadrži apsolutnu zabranu izricanja smrtne kazne.⁶

¹ Avramov S. – Kreća M., *Međunarodno javno pravo*, Pravni fakultet u Beogradu, str. 302, Beograd, 2008. god.

² Republika Srbija je 03.03.2004. god. ratifikovala Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

³ Janković B. – Radivojević Z., *Međunarodno javno pravo*, Pravni fakultet u Nišu, str. 257, Niš, 2005. god.

⁴ Bartoš M., *Međunarodno javno pravo*, Kultura, Beograd, 1956. god.

⁵ Milanović M. - Hadži-Vidanović V., *Međunarodno javno pravo – zbirka dokumenata*, Beogradski centar za ljudska prava, str. 128, Beograd, 2005. god.

⁶ Milanović M. - Hadži-Vidanović V., *ibid.*, str. 138 - 144

Nadzor nad poštovanjem i primenom Konvencije bili su povereni Evropskoj komisiji i Evropskom sudu za ljudska prava. Konvencijom je dato pravo pojedincu, koji smatra da je žrtva kršenja zaštićenih prava, da podnese predstavku protiv odgovorne države. Međutim, pojedinci, grupe i nevladine organizacije su neposredno mogle da podnose predstavke samo Komisiji. Uslov je da država na koju se predstavka odnosi predhodno izjasni da prihvata nadležnost Komisije. Pred Evropskim sudom prava pojedinaca su bila zaštićena samo posredno, odnosno ako Komisija odluči da njihov slučaj iznese pred Sud. Početkom devedesetih godina u Savetu Evrope je pokrenut postupak za reformu ovog sistema nadzora nad primenom Konvencije. Jedanestim protokolom 1994. god. je umesto Komisije i Suda uspostavljen stalni Evropski sud za ljudska prava sa obaveznom nadležnošću i pravom razmatranja pojedinačnih predstavi.⁷

Evropska konvencija o ljudskim pravima predstavlja jedan od najznačajnijih pravnih instrumenata u svetu za zaštitu ljudskih prava pojedinaca. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava nadograđuje suštinu Konvencije. Evropska konvencije nije preki lek za sve što ne valja sa ljudskim pravima u Evropi. Ona se prvenstveno fokusira na pojedinca i osnovna prava pojedinca. Prijem zemalja južne, istočne i srednje Evrope u Savet Evrope i njihovo pristupanje Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, prisilio je sam Savet i njegove nove i buduće članice, da analiziraju učinke i da preuzmu obavezu da garantuju visok stepen poštovanja i zaštite ljudskih prava što predstavlja temelj evropskog morala i života.

Aleksandar Randelović

⁷ Janković B. – Radivojević Z., *ibid.*, str. 259